

TARTU ÜLIKOOL
Sotsiaal- ja haridusteaduskond
Riigiteaduste instituut

Jaanus Karv

Humanitaarinterventsiooni kui ettekäände kasutamine relvakonfliktides: Venemaa –
Gruusia sõja näitel

Bakalaureusetöö

Juhendaja: Raul Toomla, MA

Tartu 2013

Olen koostanud töö iseseisvalt. Kõik töö koostamisel kasutatud teiste autorite tööd, põhimõttelised seisukohad, kirjandusallikatest ja mujalt pärinevad andmed on viidatud.

Olen nõus oma töö avaldamisega Tartu Ülikooli digitaalarhiivis DSpace.

.....
Jaanus Karv

SISUKORD

Sissejuhatus.....	4
1. TEOREETILINE OSA	6
1.1 Humanitaarinterventsiooni tähendus tänapäeva maailmas	6
1.2 Legaalsus ja legitiimsus	8
1.2.1 Legaalsus	8
1.2.2 Legitiimsus	10
1.2.3 Võimalikud kriteeriumid legitiimseks humanitaarinterventsiooniks	12
1.2.4 Humanitaarinterventsiooni kasutamine ettekäändena	17
2. EMPIIRILINE OSA.....	23
2.1 Humanitaarinterventsiooni legitiimsuse vastavus kriteeriumitele	23
2.2 Venemaa ettekäänded humanitaarinterventsiooniks	31
Kokkuvõte.....	37
Kasutatud kirjandus:	39
Summary	41

Sissejuhatus

Tänapäeva maailmas kasutatakse sõjaliseks sekkumiseks konfliktidesse järjest rohkem humanitaarinterventsiooni ettekäänat. Seda on ka kaugemas minevikus kasutatud, kuid mitte nii palju kui viimase paarikümne aastaga. Probleemiks tõuseb aga sellise õigustuse puhul sõna „humanitaar“, kuna see pole maailmas üheselt mõistetav ning tekitab palju segadust sekkumise vajaduse ning sõjalise jõu kasutamise üle. Kuna lähiminevikus on humanitaarinterventsiooni kui õigustust sekkumiseks teise riigi siseasjadesse järjepidevalt kasutatud, on ka tähtis ja oluline aru saada ning teada, mida selline väljend tähendab. Ehkki humanitaarinterventsiooni tähendus on laialt mõistetav ning probleem on selle defineerimisel, siis on kindlaid faktoreid, millega saab antud väljendi õigsuspärasust kontrollida. Põhiliselt vaadatakse kõige enam, kas tegemist on legitiimse ning legaalse tegevusega. Samuti kui moraalsed on sekkuva riigi motiivid ning mida ta üritab interventsiooniga ära teha.

Tihti peale kasutatakse humanitaarinterventsiooni ettekäänadena ära, et laiendada enda mõjuvõimu maailmas. Samuti on viimastel aastakümnetel juhtumeid, kus antud väljendit kasutatakse vääralt või ilma mingisuguse põhjusega, enamasti selleks, et enda tegevust legitimeerida rahvusvahelise kogukonna ees. Kuna humanitaarinterventsiooni näited on üldiselt vägagi erinevad, siis kindlalt ei saa keegi väita, milline humanitaarkaaluksel läbiviidav interventsioon langeb antud väljendi alla ning milline mitte. Ka minu valitud näide Venemaa – Gruusia sõda ei ole küll humanitaarinterventsiooni musternäidis, kuid langeb sinna valdkonda, arvestades, et Venemaa õigustas sõjalise jõu kasutamist suuresti just humanitaarkatastroofi ärahoidmise eesmärgil.

Alljärgnevas töös üritan välja selgitada humanitaarinterventsiooni tähenduse tänapäeva maailmas. Mida on vaja selleks, et muuta humanitaarinterventsioon legaalseks ning ÜRO Julgeolekunõukogu volituse tähtsus selles. Samuti milliseid võimalikke kriteeriume peab humanitaarinterventsioon omama, et seda saaks pidada legitiimseks ja kuidas on humanitaarinterventsiooni kui ettekäänat kasutatud relvakonfliktides ning antud väljendi võimalikku kuritarvitamist. Empiirilises osas üritan välja selgitada Venemaa tegevuse vastavust võimalikele legitiimse humanitaarinterventsiooni kriteeriumitele ning sellest tulenevalt kui legitiimse humanitaarinterventsiooniga

tegemist oli. Selleks võrdlen Venemaa tegevust üheksa aastat varem juhtunud Kosovo konfliktiga, mida rahvusvaheliselt peetakse tugevalt legitiimseks humanitaarinterventsiooniks. Samuti toon välja, kuidas suhtuti interventsiooni rahvusvaheliselt ning Venemaa õigustused humanitaarinterventsiooniks Gruusiasse.

Töö koosneb kahest suuremast peatükist, milleks on teoreetiline ja empiiriline osa. Teoreetilises osas toon välja üldise humanitaarinterventsiooni tähenduse tänapäeva maailmas, kuidas humanitaarinterventsiooni saab pidada legaalseks tegevuseks ning erinevate autorite käsitlusele tuginedes võimalikud legitiimse humanitaarinterventsiooni kriteeriumid, mis peaksid olema täidetud antud väljendit kasutades. Empiirilises osas analüüsin Venemaa tegevuse vastavust võimalikele legitiimse humanitaarinterventsiooni kriteeriumitele ning võrdlen neid üheksa aastat varem juhtunud Kosovo konfliktiga. Peale selle toon välja Venemaa õigustused antud väljendi kasutamiseks ning kuidas rahvusvaheliselt suhtuti sellesse.

1. TEOREETILINE OSA

1.1 Humanitaarinterventsiooni tähendus tänapäeva maailmas

Humanitaarinterventsiooni on tänapäeva maailmas defineeritud väga erineval moel ning antud väljendi täpset definitsiooni ei ole suudetud siiani kokku leppida. See on üks teravamaid teemasid rahvusvahelistes suhetes, kuna tegemist on siiski suveräänsete riikide siseasjadesse sekkumisega, enamasti ilma nende enda nõusolekuta. Üks paremaid ning adekvaatsemaid definitsioone on see, mille järgi humanitaarinterventsioon on: „*sunnimeetmeline tegevus riikide poolt, mis sisaldab sõjalise jõu kasutamist teise riigi territooriumil ilma antud riigi valitsuse nõusolekuta, kas ÜRO Julgeolekunõukogu volitusega või ilma, selleks, et ära hoida või peatada jõhker ja massiivne inimõiguste või rahvusvahelise humanitaarseaduse rikkumine*“.¹

Antud väljendi defineerimise teeb raskeks asjaolu, et mitte igalpool ei ole üheselt mõistetav sõna „humanitaar“. Humanitaarseks tegevuseks kuulutatud interventsiooni üritatakse moraalselt legitimeerida, vastandudes tavalisele sõjalisele sekkumisele ning peaks olema õigustatud ja mitte näima omakasupüüdlik, strateegiline ja riiakas.² Seega võib väga tihti tänapäeval antud sõna ära kasutada ettekäändena sekkumaks teiste riikide siseasjadesse, olenemata võimalikest teistsugustest motiividest, kui inimõiguste kaitsmine. Humanitaarinterventsioon on väga vastuoluline, kuna see tekitab vaidlusi praeguses rahvusvahelise süsteemis valitsevate leaalsete normide vahel, milleks on sõjalise jõu kasutamine ning interventsioon ja nende seosest inimõiguste suhtes.³

Humanitaarinterventsiooniga üritatakse tänapäeval ära hoida enamasti inimõiguste rikkumisi. „*Effektiivne humanitaarinterventsioon on selline, mis päästab elusid ennetades või lõpetades vägivaldsed rünnakud relvastamata tsiviilisikute vastu, aidates kaasa abipakkide saatmisele või mõlemad koos. Tegemist on lühiajalise tegevusega, millel on piiratud poliitilised eesmärgid. See on mõeldud ainult selleks, et lõpetada*

¹ Ryter, Marc-André (2003) „Motives for Humanitarian Intervention and the International Community“, Helsinki, Edita Prima Oy, lk 5

² Hehir, Aidan (2010) „Humanitarian intervention: An Introduction“, Palgrave Macmillan, lk 12

³ Ryter 2003: 6

*kõige hullemad kannatused.*⁴ Seega ei tohi olla antud tegevuse eesmärkideks sekkuvatel riikidel poliitilised eesmärgid või muud prioriteedid peale vägivalla lõpetamise. Humanitaarinterventsiooni kasutatakse ekstreemsetes olukordades inimõiguste kaitseks ning tegemist ei ole tsiviil- ja poliitiliste õiguste kaitse ja edendamisega.⁵ Samuti on tähtis, et humanitaarinterventsiooni kasutamine ettekäändena sõjaliseks sekkumiseks ei oleks asjata. Poliitilise ja humanitaarse tegevuse vahe on väga nõrk: tsiviilhumanitaarse ja sõjalise tegevuse läbiviija omavaheline suhe on õhkõrn ja tähtis. Valesti läbiviidud humanitaarinterventsioon raiskab ressursse ja inimesid ning ei suuda parandada või isegi halvendab probleeme, milleks see tegevus mõeldud oli.⁶

Selleks, et humanitaarinterventsiooni ära kasutada relvakonfliktidesse sisenemiseks, peavad tal olema ka kindlad eesmärgid. Põhimõtte, millal interventsioon muutub humanitaarseks on raske piiritleda ja saab mitmeti vaadata, tegevuse motiivid ja väljundid on vastuolulisuse põhjuseks.⁷ Kui motiivid muutuvad liialt poliitiliseks, ei saa nimetada sõjalist sekkumist teise riigi siseasjadesse humanitaarseks ehk inimõiguste kaitseks. Samuti peavad interventsiooni väljundid olema piisavalt positiivsed selleks, et antud sekkumine õigustaks ennast. Kui need puuduvad, siis võib sekkumine olla liialt sõjaline ning humanitaarsed kaalutlused ei korva sekkumise nimetamist humanitaarinterventsiooniks.

Humanitaarkriiside lahendamiseks on militaarne sekkumine tänapäeval üpriski oluline. *„Lõputud diplomaatilised läbirääkimised ja manööverdused, pikaajalised majanduslikud sanktsioonid ja kaubandusembargod, saatkondade sulgemine ning palju muud on kõik üsna vähetähtsad asjad nendele inimestele, kes seisavad silmitsi väljasuretamise või tõsiste inimeste kaotustega.*⁸ Sellepärast on viimastel kümnenditel, peale külma sõja lõppu, kasutatud sõjalist jõudu humanitaarinterventsiooni ettekäändel, kuna mõned kriisid on väljunud väga kiiresti kontrolli alt ning on tõsiste inimõiguste rikkumistega.

⁴ Seybolt, B. Taylor (2007) „Humanitarian Military Intervention: The Conditions for Success and Failure“ New York, Oxford University Press, lk 6

⁵ Seybolt 2007: 6

⁶ Seybolt 2007: 5

⁷ Ryter 2003: 9

⁸ Janzekovic, John (2006) „The Use of Force in Humanitarian Intervention: Morality and Practicalities“ Hampshire, Ashgate Publishing Limited, lk 76

1.2 Legaalsus ja legitiimsus

Humanitaarinterventsiooni legaalsuse ja legitiimsuse üle on alati vaieldud, kui kasutatakse antud ettekäänat teiste riikide siseasjadesse sekkumiseks. Ühelt poolt võib see olla legaalne ning samas võib tal puudust tulla legitiimsusest, samuti võib olukord olla vastupidine, kus humanitaarinterventsioon on illegaalne, kuid väga tugevalt legitiimne. Humanitaarinterventsiooni legaalsus rahvusvahelistes organisatsioonides ning riikide vahel on tihedalt seotud ja paika pandud rahvusvahelise seaduse normide poolt, mis sisaldavad omakorda nii tavaõigusi kui ka riikidevahelisi õigusi.⁹ Seega on lihtne humanitaarinterventsiooni legaalsust määrata, see saabki olla kas rahvusvaheliste õigustega kooskõlas või vastuolus.

1.2.1 Legaalsus

Kuna humanitaarsetele kaalutlustele viidates peab sõjaline interventsioon vastama teatud rahvusvaheliste nõuetele, on paika pandud erinevad legaalsed ja poollegaalsed piirangud, mida tuleb järgida seda läbi viies.¹⁰ Probleemid tekivad rahvusvahelise õiguse killustatusega ning sellega, et see on väga tuim kõige selle suhtes, mis puudutab humanitaarinterventsiooni.¹¹ Ehk pole ühtseid õigusi, mis muudaksid sõjalise aktsiooni, mis on humanitaarsetel eesmärkidel läbi viidud, üdini legaalseks või illegaalseks. Humanitaarinterventsiooni läbiviija jaoks võib see olla legaalne, samas mõne teise riigi, eriti riigi, kelle siseasjadesse sekkutakse, jaoks võib see olla illegaalne rahvusvahelisi õigusi silmas pidades.

Samuti on humanitaarinterventsiooni legaalsus ja legitiimsus tihedalt seotud Ühinenud Rahvate Organisatsiooniga. „*Kui humanitaarsituatsioon mingis riigis kujutab ohtu rahvusvahelisele rahule, siis on Julgeolekunõukogu pädev ÜRO põhikirja seitsmenda peatüki all otsustamaks meetmeid, mida on vaja kasutada, et säilitada rahvusvaheline*

⁹Christiansen, G. Mark (1999) „Humanitarian Intervention: Legal and Political Aspects“, Copenhagen, Gullanders Bogrykkeri a-s, lk 23

¹⁰ Janzekovic 2006: 99

¹¹ Janzekovic 2006: 100

*rahu, kaasa arvatud jõu kasutamine.*¹² Selle peatüki all tegutsedes on võimalik ÜRO liikmesriikidel säilitada ning hoida rahvusvahelist rahu ning tegutseda ÜRO volitusega, et mitte minna vastuollu mingisuguse interventsiooni legaalsusega. Hetkel on ainult Julgeolekunõukogul õigus volitada humanitaarinterventsioone, peaassambleel selleks õigused puuduvad. Samas on väga segane mõiste, mis kujutaks ohtu rahvusvahelisele rahule. „*ÜRO põhikirja on põhimõtteliselt jätnud selle mõiste Julgeolekunõukogu valikuvabadusse, kuidas nad määravad, millal on „oht rahule“ käes.*“¹³ Seega on ka antud mõiste väga laialdane ning tekitab palju erimeelsusi Julgeolekunõukogus. Alates 1990.aastast on Julgeolekunõukogu muutnud oma arusaama traditsioonilise „ohtu rahul“ mõiste suhtes ning laiendanud selle mõtet seitsmenda peatüki all, põhimõttega, et antud peatükki saaks kiirelt kasutada humanitaarsetel kaalutlustel, kui on tegemist tsiviilelanike vastu suunatud repressioonidega või riikide siseste ohtlike konfliktidega.¹⁴

ÜRO Julgeolekunõukogu volituseta humanitaarinterventsiooni läbiviimisel on väga palju küsimusi selle legaalsuses ning legitiimsuses. Enamasti ilma volituseta viiakse humanitaarinterventsiooni läbi üksikute riikide poolt, kas siis täielikult individuaalselt või mõne teise riigiga koostöös. „*Praeguse rahvusvahelise seaduse järgi ei ole ühelgi riigil õigust viia läbi humanitaarinterventsiooni teises riigis ilma ÜRO Julgeolekunõukogu volituseta.*“¹⁵ Seega ei ole tegelikult legaalsed interventsioonid, kus ÜRO volitus puudub ning riigid on tegutsenud ilma selleta. Enamasti ei sobi humanitaarinterventsioonid kokku ÜRO põhikirja artikli 2(4)-ga, mis keelab jõu kasutamise riikide vahel, kuid on ka erandeid, näiteks juhul kui sõjalise jõu kasutus on tingitud enesekaitsest sõjalise rünnaku korral ning on tegemist jõu kasutamisega Julgeolekunõukogu volitusel ÜRO põhikirja seitsmenda peatüki alusel.¹⁶ Sellest tulenevalt on igasugune sõjaline tegevus teise riigi vastu siiski mitteseaduslik ning humanitaarinterventsiooni võidakse kuritarvitada ettekäändena ära.

Kindlasti ka selline teooria nagu „vajalikkuse seisukord“ ei suuda humanitaarinterventsiooni õigustada ilma Julgeolekunõukogu volituseta. Esiteks on

¹² Christiansen 1999: 57

¹³ Christiansen 1999: 73

¹⁴ Christiansen 1999: 73-74

¹⁵ Christiansen 1999: 94

¹⁶ *Charter of the United Nations*, Chapter 1, Article 2 ; Chapter 7,

<http://www.un.org/en/documents/charter/> (viimati külastatud 15.05.2013)

sõna „vajalikkus“ väga piiratud, teiseks tekitab vastuolulisust antud sõna ise, kuna ei ole üheselt mõistetav, kas see sõna õigustab militaarse jõu kasutamist teise riigi vastu, erandina ainult enesekaitseks sõjalise rünnaku korral.¹⁷ Seega ei saa rahvusvaheliste seaduste poolt vaadatuna läbi viia humanitaarinterventsiooni ilma ÜRO volitusega, kuna see võib tekitab tugevat vastuolu rahvusvahelises kogukonnas.

Peale külma sõja lõppu pole kindlasti muutunud väga arusaamad sellest, et ilma ÜRO Julgeolekunõukogu volitusega ei ole humanitaarinterventsioonid legaalsed, kuigi vähese aja jooksul on olnud ka selliseid pretsedente. Reaalsed olukorrad alates 1990.aastast näitavad suuremat tolerantsust humanitaarinterventsioonidele, kui on tegemist ekstreemsete juhtumitega ning moraalne õigustus on paikapidava ja isegi siis kui puudub Julgeolekunõukogu volitus. Kuid ei saa väita nende sündmuste järel, et tegemist oleks nüüd väljakujunenud uue rahvusvahelise seadusega, mis puudutab humanitaarinterventsioone ilma Julgeolekunõukogu volitusega.¹⁸ Tegelikult on siiski vaja ÜRO Julgeolekunõukogu volitust, et muuta legaalseks humanitaarinterventsioone ning mõned üksikud juhtumid ilma selleta on pigem erandid ning on kindlasti vastuolulised seoses legaalsusega.

1.2.2 Legitiimsus

Humanitaarinterventsiooni legitiimsust saab kindlaks määrata põhiliselt poliitilistel või moraalsetel kaalutlustel, kuid legaalsust tuleb samuti siin arvesse võtta. Interventsiooni legitiimsuse õigustatuse arusaama puhul on tegemist multidistsiplinaarse mõistega ning see võib viidata nii moraalsete-filosoofilisele, poliitilisele kui ka üldisele legaalsuse printsiibile.¹⁹ Sellest tulenevalt on humanitaarinterventsiooni legitiimsust märksa raskem piiritleda ning määrata. Legitiimsuse mõiste ei ole nii täpne, kui seda on legaalsus. Tegemist on vaidlusaluse mõistega ning kriitikud väidavad, et see põhineb ainult individuaalsetel moraalsetel ja poliitilistel eelistustel.²⁰ Kuigi poliitilised motiivid ei tohiks olla õigustuseks humanitaarinterventsioonile, on nad siiski osa sellest ning kui antud tegevusele on vaja leida legitiimsust, võib selle poliitilisel tasandil leida. Samuti

¹⁷ Christiansen 1999: 94

¹⁸ Christiansen 1999: 95

¹⁹ Christiansen 1999: 24

²⁰ Christiansen 1999: 24

ei ole võimalik kunagi kindlalt öelda, et mingine tegevus on legitiimne, vaid ainult, et seda peetakse suuresti legitiimseks. Legitiimsus puhul, mitte nagu legaalsusega, mis on üks või teine, on tegemist suuresti hinnangulise väärtusega ning sellest saadakse tihti aru vastavalt pädevusele ja sõltuvalt tõlgendusest.²¹

Enamasti ei ole humanitaarinterventsiooni ümber keerlev väide seotud antud väljendi legaalsusega, vaid inimõiguste kaitse aktivistid vaidlevad, et kui humanitaarvajadus on suur, ei ole interventsiooni legaalne keeld moraalne ning seda peaks rikkuma.²² Tuleks rohkem keskenduda inimõiguste rikkumisele, kui sellele, kas rahvusvaheliselt on humanitaarinterventsioon täielikult legaalne või mitte. Muidugi ei tohi antud väljendist saada ettekääne selleks, et igal väiksemalgi juhtumil saaksid tugevamad suurriigid sekkuda teiste riikide siseasjadesse, kuid mõnikord täieliku legaalsuse otsimine võib inimõigusi silmas pidades lõppeda halvasti.

Humanitaarinterventsiooni legaalsuse debatid ütlevad enamasti, et legitiimsus ei ole nii oluline legaalsuse jaoks. Nende arvates ei ole interventsiooni lauseks mitte see, kas maailma mutuub paremaks, vaid on tähtis ÜRO Julgeolekunõukogu volitus. Vastupidiselt sellele, arvatakse filosoofide ja poliitika teoreetikute debattidel teistpidi, mis tähendab omakorda, et legaalsus ei ole nii oluline legitiimsuse jaoks. Vaadates seda selle poole pealt, on interventsioonide aluseks eetilised kohustused individuaalide ja riikide vahel, abistamaks üksteist suurte inimõiguste rikkumise korral, mitte Julgeolekunõukogu arvamus antud teema kohta.²³ Sellest lähtuvalt on ka mitmeid humanitaarinterventsioone läbi viidud viimaste kümnenditega, kus interventsiooni legitiimsus ületab tunduvalt legaalsust.

Samas võib olla ka eetilisi vastuväiteid humanitaarinterventsioonile. Eetilised vastuväited humanitaarinterventsioonile jagunevad kolme kategooriasse: need, kes väidavad, et poliitikute moraalne kohustus on ainult nende endi kodanike ees, need, kes väidavad, et interventsioon ohustab riigi enesemääramist ning need, kes väidavad, et humanitaarinterventsioonil on negatiivsed tagajärjed, mis kaaluvad üles selle üllad

²¹ Christiansen 1999: 24

²² Hehir 2010: 96

²³ Macklem, Patrick (2008) „Humanitarian Intervention and the Distribution of Sovereignty in International Law“, *Ethics & International Affairs*, Vol. 22, Issue 4, p 369

eesmärgid.²⁴ Selle järgi ei pruugi olla ka interventsiooni legitiimsus nii tugev, et ületaks legaalsust ning kuigi rahva nõusolek võib olemas olla, siis on humanitaarsetel kaalutlustel sekkumiseks teise riigi asjadesse vaja ka rahvusvahelist õigust.

1.2.3 Võimalikud kriteeriumid legitiimseks humanitaarinterventsiooniks

Viimaste aastakümnete relvakonfliktid, kuhu on sisenetud humanitaarinterventsiooni ettekäändel, ei ole kõikide motiivid olnud kindlasti ainult humanitaarkatastroofide ärahoidmine või inimõiguste räige rikkumine. Kuigi peamine põhjus on see tingimata olnud. Selleks, et humanitaarinterventsioonidel oleks olemas vähemalt tugev legitiimsus on mitmed autorid välja toonud erinevaid kriteeriume, mida antud väljend peaks omama. Taylor B. Seybolti arvates on õige volitus oluline omadus kontrollimaks mittelegitiimse humanitaarse retoorika kasutamist selleks, et kaitsta interventsiooni, mis ei teeni humanitaarseid huve. Tema arvates on sellises rollis parim variant ÜRO julgeolekunõukogu, kuid siia sobivad ka regionaalsed organisatsioonid, näiteks Aafrika Liit, mis võivad olla volitavad ühendused.²⁵ Kuna aga igal liikmesriigil võivad organisatsioonides olla endi huvid, siis peab sellega arvestama ning volitust humanitaarinterventsioonidele saada võib olla keeruline.

Samuti on tema arvates õiglane ajend printsiip, mis on hädavajalik. Humanitaarinterventsiooniks ei saa pidada sõjalise jõu kasutamist, kus puuduvad humanitaarsed põhjused. Seda raskendab asjaolu, et keeruline on selgitada välja, mida kujutab endas õiglane ajend.²⁶ Kui võtta arvesse inimelusid ajendiks, siis tekib ikkagi probleeme, kui palju inimesi enne peab surema, et humanitaarinterventsioon õigustaks ennast.

Oluline on ka õiglane kavatsus, kuid siiski ülehinnatud. Väga paljud kriitikud vaatavad ainult sekkuva poole motiive ning kui need on poliitilised mingilgi määral, siis muutub humanitaarinterventsioon nende jaoks mittelegitiimseks humanitaarsetel kaalutlustel. Vahest võib neil siiski õigus ka olla, näiteks kui Bush-i administratsioon õigustas Iraagi

²⁴ Welsh, M. Jennifer (2004) „Humanitarian Intervention and International Relations“, New York, Oxford University Press, lk 57-58

²⁵ Seybolt 2007: 25

²⁶ Seybolt 2007: 25

sõda humanitaarsetel eesmärkidel.²⁷ Siiski on üldiselt põhilisteks humanitaarinterventsiooni motiivideks inimõiguste rikkumised, kuid tuleb ette ka juhtumeid, kus kasutatakse ära antud väljendit ettekäändena, et endi poliitilisi huve edendada.

Samuti on sõjalise jõu kasutamine humanitaarsetel kaalutlustel tihtipeale viimane võimalus. Samas on probleemiks antud väljendi loomus. Kuna sõjaline tegevus on kohutav ning see toob endaga kaasa alati vägivalda, siis peaks seda kasutama ainult siis, kui ülejäänud tegevused on läbi kukkunud. Kuid tavaliselt läheb kaua aega nende meetmete läbi töötamiseks, mis omakorda tähendab seda, et inimesed kannatavad ja surevad sellel ajal, kui neid proovitakse.²⁸ See oleks küll õiglane, kuna vähendab riski, et humanitaarinterventsiooni väljendit kuritarvitatakse, kuid mõnikord peab kiirelt tegutsema, et hoida ära veel hullemat.

Proportsionaalselt vahendite kasutamine on samuti üks tähtsamaid kriteeriume sõjalise jõu kasutamisel. Sõjalist jõudu peab enamasti olema kasutatud nii vähe kui võimalik ning hoiduma tsiviilohvritest.²⁹ See tähendab, et üleliigse jõu kasutamine võib samuti lõppeda väga kurvalt. Kui sekkuval poolel tekivad komplikatsioonid ning ta ei suuda kiirelt interventsiooni läbi viija, võib sellest tekkida pikaks ajaks uut vägivalda tõsiste humanitaarsete tagajärgedega, nagu juhtus Bosnia ja Hertsogovinas ning Somaalias.³⁰

Veel on tähtis mõõdukas edukuse väljavaade, mis on ülimalt tähtis humanitaarinterventsiooni legitimeerimiseks õiglase ajendiga. Interventsiooni ei saa õigustada antud väljendiga, kui ta teeb humanitaarsetel kaalutlustel kokkuvõttes rohkem kahju kui kasu.³¹ Ehkki interventsioon võib lõppeda edukalt sekkuja jaoks, ei pruugi sellel olla alati head humanitaarsed tagajärjed ning tänu sellele ei saa kasutada humanitaarinterventsiooni kui ettekäändet sekkumaks teiste riikide siseasjadesse.

Samuti on James Pattison välja toonud neli kriteeriumit, mis peaksid kindlasti olema militaarsel interventsioonil, et saaks sekkumist liigitada humanitaarinterventsiooni alla. Esiteks on humanitaarinterventsioon sõjaline, see eristab teda mitmest teisest

²⁷ Seybolt 2007: 25

²⁸ Seybolt 2007: 26

²⁹ Seybolt 2007: 26

³⁰ Seybolt 2007: 26

³¹ Seybolt 2007: 26

tegevusest, mida tavaliselt humanitaarinterventsiooniks ei peeta, mille alla lähevad majanduslikud interventsioonid(nagu sanktsioonid, kaubandusembargod, boikotid) ja diplomaatilised interventsioonid(denonsseerimine, kindlate indiviidide reisimise piiramine, diplomaatiliste sidemete katkestamine).³²

Teine kriteerium puudutab interventsiooni endi olukordi ehk humanitaarinterventsioon leiab aset siis, kui on olemas reaalne või ähvardav oht rasketele kannatustele või inimeste kaotusele.³³ Selline olukord on olemas siis, kui sekkuja riik keskendub otseselt humanitaarse katastroofi ära hoidmisele ning mitte ainult enda tegevuse õigustamisele humanitaarsetel kaalutlustel.

Kes viib läbi humanitaarinterventsiooni, on Pattisoni arvates samuti tähtsaks kriteeriumiks. See tähendab, et riik, kes lahendab ise oma humanitaarkriise või riigi siseseid ülestõuse mässajate poolt, selleks, et lõpetada kriise, ei ole humanitaarinterventsioonid, samas kui mingi riigi sekkumine teise riigi humanitaarsetesse kriisidesse, on.³⁴ Seega peab kindlasti tegemist olema välise sekkujaga, et antud tegevust saaks kvalifitseerida humanitaarinterventsiooni alla.

Neljandaks on ülimalt tähtis tema arvates, et humanitaarinterventsioonil oleksid humanitaarsed kavatsused, see tähendab, et tegevus oleks „humanitaarne“, peab interventsioonil olema väga head ennetamise, vähendamise või peatamise eesmärgid reaalsete inimeste kaotuste või inimkannatuste lõpetamiseks, misiganes ka tegelikud põhjused ei ole.³⁵ Sellest tulenevalt, peavad humanitaarinterventsiooni kavatsused olema täiuslikud ehk antud tegevus peab täitma humanitaarseid eesmärke(genotsiidi, massilise vägivalla või etnilise puhastuse ärahoidmine).

John Janzekovici arvates on ka olemas kindlad punktid, millest võiks lähtuda kui kasutada sõjalist jõudu interventsiooniks. Tema esimeseks punktiks on loomuliku õiguse vaatepunkt. See punkt tähendab, et on olemas kindlad uskumised, mis on õige ja mis väär. Näiteks on piinamine kohutav enamikule inimestest, olenemata sellest, kas

³² Pattison, James (2010) „Humanitarian Interventions & the Responsibility to Protect: Who Should Intervene?“ New York, Oxford University Press , lk 25 - 26

³³ Pattison 2010: 27

³⁴ Pattison 2010: 27

³⁵ Pattison 2010: 27

kindlad seadused eksisteerivad selle välistamiseks.³⁶ Sellest positsioonist vaadatuna on kõik inimõiguste rikkumised, genotsiid ja massiline vägivald vastuvõetamatu. Teiseks, rahvusvaheline seadus põlistab eriti sellised inimkätumisviisid nagu vägistamine ja piinamine.³⁷ Seega on sõjalise jõu kasutamine selliste kriiside ära hoidmiseks mingil määral moraalselt õigustatud.

Kolmandaks on olemas inimõiguste põhikiri ja sellega seonduvad konventsioonid juhisteks, milline on rahvusvahelisele kogukonnale aktsepteeritav inimlik käitumine.³⁸ Samuti toob ta välja neljandaks, et vägivalda saab pidada nii tõsiseks olenevalt sellest, kui suuri kannatusi ja valu need põhjustavad ning olenevalt sellest, kui palju inimesi see puudutab.³⁹ Mida rohkem inimesi kannatavad inimõiguste rikkumise all ning on rõhutatud, seda moraalsemaks muutub ka humanitaarinterventsiooni läbiviimine rahvusvahelise kogukonna silmis. Viimaseks toob ta välja, et mida tõsisemaks vägivallatsemine läheb ning kui õhutajad ei lõpeta oma tegevust, seda tugevamaks muutub jõulise interventsiooni läbiviimise juhtum.⁴⁰ Seega muutub ka humanitaarinterventsiooni õigustus legitiimsemaks ning rahvusvaheliselt on seda kergem õigustada.

Kuna humanitaarinterventsiooni mõiste on üpriski laialdane, kasvas teatud aja vältel sellest väljendist juhindudes välja ka uus mõiste rahvusvahelistes suhetes – „*responsibility to protect*“ ehk „vastutus kaitsta“. „*The Responsibility to Protect*“ töötati välja Rahvusvahelise Interventsiooni ja Riigi Suveräänsuse komisjoni poolt.⁴¹ Tegemist oli uudse mõistega ning paljuski tingitud sellest, et kitsendada arusaama, millal võib humanitaarsetel kaalutlustel kasutada sõjalist jõudu ning millal mitte. „Vastutus kaitsta“ sisaldab kolme kohustust. Esimene oli „vastutus ennetada“, mis sisaldab nii algseid kui ka otsesid põhjuseid riigisisestes konfliktides, mis on ohuks, teiseks on „vastutus reageerida“, mille alla kuulub ka sõjalise jõu kasutamine ning kolmandaks on „vastutus üles ehitada“, mille alla kuulub rekonstrueerimine ja üles

³⁶ Janzekovic 2006: 69

³⁷ Janzekovic 2006:69

³⁸ Janzekovic 2006: 69

³⁹ Janzekovic 2006: 69

⁴⁰ Janzekovic 2006: 69

⁴¹ MacQueen, Norrie (2011) „Humanitarian Intervention and the United Nations“ Edinburgh, Edinburgh University Press, lk 76

ehitus.⁴² Komisjon tõi veel välja, et humanitaarse tegevuse vastutus langeb alati antud riigile, kus kriis toimub ning kui riik ei tule sellega ise toime, ei taha tulla või on ise süüdi kriisi põhjustamises, saab alles siis rahvusvaheline kogukond sekkuda.⁴³ Tegemist oli palju kitsamini defineeritud mõistega, kui humanitaarinterventsioon ning ka väljendi valesti tõlgendamine oli raskendatud.

„Vastutus kaitsta“ järgi peaks interventsioon toimima ainult kahel juhtumil: kui on tegemist suurehulgalise inimelude kaotusega või kui on tegemist etnilise puhastusega ehk genotsiidiga.⁴⁴ Sellest tulenevalt ei saa kõiki humanitaarseid kriise lahendada kohe sõjalise jõu kasutamiselega humanitaarinterventsiooni ettekäändel. Eriliselt välistas komisjon olukorrad humanitaarseks interventsiooniks siis, kui eiratakse inimõigusi üldiselt, mingeid kindlaid gruppe või inimesi nende etnilise päritolu pärast ning ei tohi kasutada interventsiooni demokraatilise valitsuse taastamiseks või siirdamiseks.⁴⁵ Kuna neid põhjuseid on viimastel aastakümnetel humanitaarinterventsiooni ettekäändena kasutatud palju, siis „vastutus kaitsta“ väljendi kasutamisel ei ole need legaalsed põhjendused, et sõjaliselt sekkuda.

Seoses „vastutus kaitsta“ väljendiga kaasnesid ka piirangud, mis peavad olema täidetud kui tegemist on sõjalise interventsiooniga. Esiteks, peab olema olema „õiglane kavatsus“ selles mõttes, et interventsiooni eesmärk peab olema selgelt ja ühemõtteliselt humanitaarne.⁴⁶ See on ülimalt tähtis kriteerium. Peale selle, kui sõjalist jõudu juba kasutatakse, peab see olema proportsionaalne oma skaalalt, kestvuselt ja intensiivsusele ning minimaalne, mitte ainult viimane abinõu. Viimaseks, ei tohi interventsiooni läbi viijagi, kui ei olda mõistlike humanitaarsete tulemuste saavutamises kindlad.⁴⁷ Seega on paljuski „vastutus kaitsta“ väljendi kasutamisel sarnasust humanitaarinterventsiooni põhimõtetega ning olukordadega, kus see on õigustatud.

⁴² International Commission on Intervention and State Sovereignty (2001), „The Responsibility to Protect: Report of the International Commission on Intervention and State Sovereignty“, *International Development Research Center, Synopsis*, p XI

⁴³ MacQueen 2011: 78

⁴⁴ MacQueen 2011: 78

⁴⁵ MacQueen 2011: 78

⁴⁶ MacQueen 2011: 79

⁴⁷ MacQueen 2011: 79

Tuginedes ennist välja toodud autorite käsitlustele, milliseid kriteeriume peab sõjaline interventsioon omama selleks, et seda saaks liigitada humanitaarinterventsiooni alla, võib välja tuua mõned punktid, mis peaksid kindlasti olema olemas. Need tänu sellele, et kõigi autorite käsitlustes on antud kriteeriumid ühised ning ära märgitud. Samuti on neil kriteeriumitel väga palju ühist „vastutus kaitsta“ mõistega ja langevad paljuski kokku antud väljendi arusaamaga sõjalise jõu kasutamisest humanitaarsetel kaalutlustel. Üks tähtsamaid kriteeriume on õige volituse olemasolu, selleks, et interventsioon oleks legaalne, kuid seda ei saa alati üheselt mõista. Kuna sõjalise jõu kasutamine on tihti peale viimane võimalus, siis volituse ootamine selliseks tegevuses võib tekitada veel suuremaid humanitaarseid tagajärgi, mis samuti läheb ühe tähtsaima printsiibi alla, milleks on õiglane ajend. Humanitaarinterventsioonil peavad kindlasti olema humanitaarsed eesmärgid. Veel võib välja tuua, et olemas peab olema ka õiglane kavatsus, olenemata sellest, millised motiivid võivad humanitaarinterventsioonile tegeliku tõuke anda. Kui tegemist on ikkagi inimeste päästmisega või ennetava tegevusega, saab seda pidada legitiimseks. Tähtis on ka sõjalise jõu kasutamine mingi kindla riigi või koalitsiooni poolt, et saaks pidada seda humanitaarinterventsiooniks ning kindlasti ei tohi sõjalise jõu kasutamise proportsionaalsus ületada seda piiri, mida läheb vaja humanitaarkriisi või inimeste säästmiseks. Viimaseks on oluline, et humanitaarinterventsioon teeks kokkuvõttes rohkem head kui halba, see tähendab, tal peab olemas edukas väljavaade. Kui humanitaarinterventsioon on teinud rohkem halba sekkutava riigi jaoks või inimeste koha pealt, siis ei saa seda õigustada antud väljendiga.

1.2.4 Humanitaarinterventsiooni kasutamine ettekäändena

Tänapäeval on humanitaarinterventsiooni väljendit järjest rohkem hakatud kasutama seoses erinevate sõjaliste operatsioonide läbiviimisega. „*Inimesi kiusatakse iga päev süstemaatiliselt ja tahtlikult teiste inimeste poolt. Ekstreemsed kuriteod nagu vaimne ja füüsiline piinamine, kiired tapmised ning julmad, ebainimlikud ja alandavad karistused on tavalised erinevates maailma piirkondades.*“⁴⁸ Selliste tegude ärahoidmiseks ning peatamiseks kasutataksegi teiste riikide poolt tihti peale sõjalist

⁴⁸ Janzekovic 2006: 11

jõudu, et ära hoida inimõiguste rikkumisi ning enamasti langeb see humanitaarinterventsiooni nimetuse alla.

Kuna külma sõja lõppedes on suurel hulgal inimesi surnud just siseriiklikes relvakonfliktides, siis on paratamatu, et humanitaarinterventsiooni ettekäänud inimeste tapmise ning vägivalla peatamiseks ülimalt sagedasti kasutatakse. Kuigi teiste riikide siseasjadesse sekkumisele vaadatakse siamaani halvasti, on olemas mingid määrad, millest peaksid kõik riigid kinni hoidma:

- Inimese väärikus on põhiline väärtus, mida iga riik peaks üritama kaitsta.
- Tähtis on jõuda inimeste ning gruppide fundamentaalsete õiguste teostamiseni.
- Rassiline diskrimineerimine on hukka mõistetud ülemaailmselt.
- Suureskaalalised rikkumised on hukka mõistetud ülemaailmselt.
- Rahvusvaheline kogukond võib sekkuda, kui toimuvad suureskaalalised inimõiguste rikkumised.⁴⁹

Antud punktide rikkumised on põhilised humanitaarinterventsioonide algatajateks, vähemalt ametlikeks põhjusteks kindlasti.

Humanitaarinterventsioonide ohuks on suuresti ka sekkuvate riikide endi sõjaväelastega riskimine. Humanitaarsete hädaolukordade sõjaliseks sekkumiseks vajalik nõudlus on tihti läinud vastuollu faktiga, et ei taheta riskida om sõdurite eludega.⁵⁰ Ning kuna humanitaarinterventsioonid oma olemuselt ei ole käivitatud sekkutava riigi nõusolekul, siis selle tulemusena on konflikt vältimatu. Kui sõjalist jõudu hakatakse kasutama humanitaarinterventsioonis, siis on tegemist ka olukorraga, kus peab nõustuma sellega, et võidu mentaliteet on esikohal ning interventsiooni tulemus on osapooltele erinev ning omavahel vastuolus.⁵¹ Samuti pole tänapäeva sõjaväelased välja treenitud konfliktiohajatena, vaid otseses relvakonfliktis võitlemiseks. Tänu sellele võivad tekkida ka suuremad ning tõsisemad kokkupõrked, mille tagajärjed võivad olla kurvad. Sellest tulenevalt on George Lucase arvates humanitaarinterventsioonid: „*tõsiselt ohustatud, kui sekkuva poole jõud ise hakkavad tahtlikult või isegi tahtmatult käituma*

⁴⁹ Hehir 2010: 125

⁵⁰ Christiansen 1999: 37

⁵¹ Hehir 2010: 160

*ebaõiglaselt, õigusi rikkuvalt, inimeste vabadusi rikkuvalt või õigusriiki hävitavalt.*⁵² Selleni võivad nad jõuda, kui sekkuva riigi ainsaks ning põhiliseks eesmärgiks ei pruugigi olla humanitaarsed kaalutlused, vaid midagi muud hoopis.

Erinevate riikide motiivid humanitaarinterventsiooni kasutamiseks ettekäändena on alati olnud väga tähtsal kohal. Hetkel ei ole suudetud kokku leppida rahvusvaheliselt motiivides, mis oleksid niivõrd tugevad, et humanitaarsed eesmärgid nende alla läheksid, ka kõige tavalisemate asjade puhul, mis sisaldavad õudsaid hirmutegusid, pole neid olemas.⁵³ Vaadates ainult humanitaarseid eesmäärke ja motiive, ei leiaks me ühtegi interventsiooni, mis antud kriteeriume ainult täidaks. Humanitaarinterventsioonidel on nii rahaline kui ka sõdurite elude poole pealt vaadatuna tegelik hind.⁵⁴ Sellest tulenevalt on humanitaarinterventsioonid enamasti alati tugevalt ka poliitilised.

Samuti ei saa ainult moraalsus olla eduka humanitaarinterventsiooni läbiviijaks kahel põhjusel. Esiteks on moraalne õigustus olemas väga paljudel kohtadel maailmas, kus on halb olukord, kuid ressursid nende aitamiseks on piiratud. Sellest tulenevalt kasutatakse kriteeriumi, kus on tegemist võimaliku sekkuja poliitilise huviga sekutava riigi suhtes. Teiseks on humanitaarinterventsiooni õnnestumine seotud sekkuva riigi poliitilise huviga, sest ainult nii on kindel teadmine, et humanitaarinterventsiooniks on piisavalt ressursse ning ebaõnnestumise korral on huvi jätkamise vastu olemas.⁵⁵ Kui poliitiline huvi puuduks sekkujal, võib ta väga kiirelt ära tüdineda interventsioonist, kuna võib tekkida olukord, kus tal ei ole ühtegi veenvat põhjust antud operatsioone läbi viija. Kindlasti kasutatakse humanitaarinterventsiooni ettekäändena, sest muidu võivad interventsioonid näida liialt poliitilised ning rahvusvahelisel tasandil on raske leida legitiimsust ja legaalsust oma tegevusele.

„Vastuseks nendele, kes väidavad, et humanitaarinterventsiooni motiivid peavad olema täielikult või esmatähtsalt humanitaarsed, on palju neid, kes ütlevad, et sekkuva poole motivatsioonid ei õnnesta interventsiooni humanitaarset poolt isegi siis, kui on tugevad tõendid, et rahvuslike huvide kaalutlused olid peamised interventsiooni läbiviimise

⁵² Hehir 2010: 161

⁵³ Ryter 2003: 18

⁵⁴ Ryter 2003: 18

⁵⁵ Seybolt 2007: 20

*põhjused.*⁵⁶ See tuleneb sellest, et enesehuvid ei pea vastanduma moraalsele tegevusele. Kõva eelis humanitaarinterventsiooni poliitilistele kaalutlustele on reaalne soov ära hoida võimalikud tagajärjed.⁵⁷ Kui teatakse, et mingid poliitilised huvid on interventsiooni läbiviimisel mängus, siis kergendab see lõppfaasis, kui konflikt on läbi, erinevate humanitaarsete tegevuste läbiviimist ning inimõiguste arendamist. Kui puuduvad poliitilised huvid, siis võib tekkida olukord, kus sekkuv pool viib kiirelt väed välja ning humanitaarsed probleemid võivad jätkuda veel suuremalt, kui need olid enne interventsiooni.

Peale külma sõda on humanitaarinterventsiooni kui ettekäänat kasutatud järjest rohkem ning see on segadusse ajanud antud väljendi tähenduse. Ajavahemikul 1991- 2000 tõusis ÜRO Julgeolekunõukogus päevakorda kõige teravamalt üheksa juhtumit. Igas olukorras oli olenemata ÜRO Julgeolekunõukogu volitusele või sekkutava riigi nõusolekule mingisugune humanitaarinterventsioon: Põhja-Iraak(1991), Bosnia ja Hertogoviina(1992-5), Somaalia(1992-3), Rwanda(1994), Haiti(1994), Albaania(1997), Sierra Leone(1997-2000), Kosovo(1998-9) ning Ida-Timor(1999).⁵⁸ Antud juhtumite juures toodi ettekäänadena kõige rohkem humanitaarinterventsiooni ning sellest tulenevalt võis tekkida ka väljendi ära kasutamist sekkumiseks teise riigi siseasjadesse.

Erinevalt Prantsuse juhitud Rwanda operatsioonist 1994. aastal ning Itaalia juhitud Albaania operatsioonist 1997. aastal, on riigid, kes tegutsesid üksinda või siis ÜRO viitanud ka muudele ettekäänetele humanitaarsete kaalutluste kõrval. Enamasti on õigustatult toodud välja ka muid põhjuseid, nagu näiteks selliseid, mis on seotud rahvusvahelise rahu ja julgeolekuga.⁵⁹ Seega kasutatakse humanitaarinterventsiooni kui ettekäänat üpris tihti ära, eriti viimasel ajal, kuid peaaegu alati on ka mingid muud õigustused. Antud juhtumite puhul oli kõigil tegemist vägivallatsemistega, mille tagajärjel muutusid paljud inimesed pagulasteks või rahvusvaheliselt ümberasustatud isikuteks.⁶⁰

⁵⁶ Hehir 2010: 152

⁵⁷ Seybolt 2007: 20

⁵⁸ Welsh 2004: 81

⁵⁹ Welsh 2004: 81

⁶⁰ Welsh 2004: 81

Samuti on need üheksa juhtumit toonud välja tendentsi, kus sunniviisilise ja nõusolekupõhise interventsiooni piir on nõrgenenud, sest vaid neljas olukorras (Põhja-Iraak, Somaalia, Haiti ja Kosovo) on tegemist klassikalise humanitaarinterventsiooniga, kus võõrustajariigi nõusolekut ei ole.⁶¹ Järelejäänud viiel juhtumil oli olemas mingilgi määral sekkutava riigi valitsuse nõusolek. Sellest tulenevalt võib järeldada, et antud väljendi mõiste muutub üha laiemaks ning kergemini ära kasutatavamaks rahvusvahelisel tasandil.

Kahe „klassikalise“ humanitaarinterventsiooni, põhja – Iraagi ja Kosovo, puhul ei olnud olemas Julgeolekunõukogu volitust, kuna mõlemal juhul ei taotletudki seda, kuna arvati, et seda nagunii ei saada.⁶² Antud juhtumid löid pretsendid, eriti Kosovo, kus hakati kahtlema humanitaarinterventsiooni kui ettekäände kasutamises rahvusvahelisel tasandil, selleks, et pidada sõda. Kosovo operatsioon puhul oli tegemist väga vastuolulise interventsiooniga seoses reaalse sõja pidamisega ning tegemist oli lühikeses perspektiivis konfliktiga, kus mindi kaitsma inimesi, kuid pandi nad veelgi suuremasse ohtu sellega.⁶³

Kosovos humanitaarinterventsiooni kui ettekäände ära kasutamine on olnud peale operatsiooni läbiviimist tiheda arutelu all. „*President Clinton kirjeldas oma kavatsusi Kosovo interventsiooni all tihti rõhutatult moraalseks, väites, et interventsiooni eesmärgiks oli „ära hoida järjekordne holokaust“ ning peatada „genotsiid Euroopa südames“.*“⁶⁴ Samas on sellele väga palju vastuväiteid. Ellen Wood toob esile Clintoni teisi väljaütlemisi, millest peegelduvad omakasupüüdlikud eesmärgid: „*Kui me tahame tugevat majanduslikku suhet, mis sisaldab meie võimekust müüa endi kaupu üle maailma, siis Euroopa peab olema võtmepositsioonil...selle ümber kogu Kosovo asi keerlebki.*“ Wood lisab sellele: „*Unustage humanitaarsed motiivid, see kõik on seotud USA globaalse hegemooniks olemisega*“⁶⁵ Seega võib olla alust arvata, et humanitaarinterventsiooni kui ettekäännet kasutatakse või isegi kuritarvitatakse ära selleks, et endi poliitilisi ning majanduslikke huvisid arendada.

⁶¹ Welsh 2004: 83

⁶² Welsh 2004: 84

⁶³ Welsh 2004: 84

⁶⁴ Hehir 2010: 154

⁶⁵ Hehir 2010: 155

Samuti on kahtlusi seoses Iraagi sõjaga, mis algas 2003.aastal. Humanitaarinterventsiooni ettekäändena kasutamine tundub antud kontekstis olevat vägagi silmakirjalik. Alex Bellamy märgib, et: „*kui oli selge, et Julgeolekunõukogu ei kiida heaks invasiooni, hakati interventsiooni ratsionaalsust rajama humanitaarsetele õigustustele.*“⁶⁶ Ta lisab: „*tundub, et humanitaarseid põhjuseid kuritarvitati ära selleks, et õigustada sõda, mida polnud võimalik põhjendada ei positiivse rahvusvahelise seaduse poolt ega ka riigi endi omakasupüüdlikkuse poole pealt.*“⁶⁶ Seega on lähiminevikus kasutatud humanitaarinterventsiooni üpris tihti ära ettekäändena selleks, et sekkuda teiste riikide siseasjadesse. Algselt suhtuti interventsiooni hästi, kuna tundus, et tõepoolest on selle eesmärgiks humanitaarsed kaalutlused ning inimeste säästmine. Tegemist oli aga lühikese arvamusega kuniks tulid välja ulatuslikud vägivallateod, mida tehti koalitsioonijõudude poolt, samuti sõdurite järjest suurenev surmade arv ja silmnähtav kohalike inimeste vastupanu sõdurite suhtes, mis omakorda alandasid humanitaarsete eesmärkide kaalu.⁶⁷ Kuigi on arutletud küll positiivsete asjade üle, mis humanitaarsetel kaalutlustel saavutati, pole see siiski küllalt õigustatud interventsioon ilma nõusolekuta. Humanitaarinterventsiooni kui ettekäände kasutamist hakati alles hiljem välja tooma, kui avastati, et reaalselt tugevat sõjalist ohtu polnudki kunagi.

⁶⁶ Hehir 2010: 229

⁶⁷ Hehir 2010: 230

2. EMPIIRILINE OSA

2.1 Humanitaarinterventsiooni legitiimsuse vastavus kriteeriumitele

2008. aasta augustis viis päeva kestnud relvakonflikt Venemaa-Gruusia vahel on suuresti olnud vastuoluline nii osapoolte endi kui ka suurema üldsuse silmis. Gruusia suutmatust ohjeldada enda separatistlike autonoomilisi piirkondi Abhaasiat ja Lõuna-Osseetiat viis välja sõja puhkemiseni, mis võib vallandada maailmas järjest rohkem pretsedente kasutamaks humanitaarinterventsiooni õigustust sekkumaks teise riigi siseasjadesse, nagu seda tegi Venemaa. 8. augustil 2008. aastal algas Venemaa – Gruusia vaheline sõda. Tegemist oli Venemaa esimese sõjaga teise riigi vastu peale Nõukogude Liidu lagunemist.⁶⁸ Viis päeva kestnud otsene sõjaline konflikt sai lõpu tänu suurtele pingutustele Prantsusmaa presidendi Nicolas Sarkozy abil.

Venemaal oli humanitaarinterventsiooni läbiviimiseks mitmeid ettekäandeid, mida ma ka edaspidi välja toon. Ka viidati konflikti puhkedes väga palju Kosovo intsidendile, mis oli juhtunud üheksa aastat varem. Alljärgnevas tabelis on analüüsitud Venemaa tegevuse vastavust teooria osas välja toodud võimelikele legitiimse humanitaarinterventsiooni kriteeriumitele ning kas tegemist oli legaalse interventsiooniga või mitte. Samuti on tabelis kõrvutatud Kosovo konflikt, mida peetakse rahvusvaheliselt legitiimseks humanitaarinterventsiooniks ja see toob välja erinevused mõlema juhtumi puhul.

Humanitaarinterventsiooniks vajalikud kriteeriumid	Kosovo	Lõuna - Osseetia
1. Õige volituse olemasolu	Polnud küll ÜRO Julgeolekunõukogu volituse olemasolu, kuid USA juhitud koalitsioonil oli rahvusvahelise kogukonna	Ei olnud ÜRO Julgeolekunõukogu volitust ning võrreldes Kosovo juhtumiga, polnud ka

⁶⁸ Kolsto, Pal; Tonnessen, Helene (2012) „Journalistic Identities and War Reporting: Coverage of the 2008 Russian-Georgian War in the Russian Press“, *Scando – Slavica*, Vol. 58, Issue 1, p 101

	sees suur legitiimsus.	rahvusvahelise kogukonna sees väga suurt legitiimsust.
2. Õiglane ajend	Oli olemas, tegemist oli humanitaarinterventsiooniga, mis üritas säästa inimelusid ning hoida ära massilist inimõiguste rikkumist Serbia poolt.	Venemaa peamiseks ning põhiliseks ettekäändeks oli lõuna-ossetlaste vastu suunatud väidetava genotsiidi ära hoidmine ning vene kodanike kaitsmine. Hiljem selgus, et mingit genotsiidi ei toimunud ja ohvrite arv oli kordades väiksem, kui algul väideti. Samuti tuli välja, et vene kodanike kaitse oli isetekitatud diasporaa, kus Venemaa andis enne sõja puhkemist ülimalt kergekäeliselt lõuna-ossetlastele vene kodakondsuse.
3. Õiglane kavatsus	Kosovo puhul oli olemas konflikti vähendamise ja peatamise eesmärgid, samuti inimelude kaitse ning humanitaarkriisi vältimine ja inimõiguste rikkumise peatamine.	Ära hoida lõunaossetlaste vastu suunatud väidetav genotsiid, endi kodanike kaitse ning vene rahuvalvajate surmaga lõppenud konflikti lahendamine

		<p>läheb õiglase kavatsuse alla. Samuti saab väita, et Venemaa üritas ära hoida humanitaarset kriisi antud piirkonnas, kuid Venemaa rahva entusiasm konfliktiks oli rohkem suunatud Gruusia enda vastu kui humanitaarse kriisi ärahoidmisele.</p>
4. Sõjalise jõu kasutamine	<p>Selleks, et saaks pidada humanitaarinterventsiooniks, peab olema sõjalise jõu kasutus riigi vastu, kelle nõusolekut pole. USA-l ja tema liitlastel puudus Serbia nõusolek.</p>	<p>Venemaal oli sõjalise jõu kasutamine olemas, sellest tulenevalt võib väita, et tegemist oli humanitaarinterventsiooniga ning Gruusia, kui sekkutava riigi, nõusolek puudus. Tundub nagu Venemaa oleks valmistunud ka sõjaks Gruusiaga, kuna eelnev valmisolek piiri lähedal oli väga hea.</p>
5. Proportsionaalsus sõjalises jõus	<p>Ei tungitud maaväega sisse, toimusid õhurünnakud ning ka need olid suunatud ainult Kosovo territooriumile.</p>	<p>Tugevalt negatiivne aspekt Venemaa kahjuks. Kasutas mitmete allikate</p>

		<p>põhjal täiesti põhjendamatult ebaproportsionaalselt sõjalist jõudu. Kuna tegemist oleks pidanud olema humanitaarinterventsiooniga, oleks pidanud piirduma ainult Lõuna – Osseetia territooriumiga, samas kui Venemaa tungis sõjaliselt maa peal edasi ka Gruusia pinnale ning hävitas Gruusia sõjalist infrastruktuuri, milleks polnud vajadust. Samuti polnud sõjaline jõud proportsionaalne humanitaarse kriisi ära hoidmiseks ning inimeste kaitseks.</p>
6. Edukuse väljavaade	<p>Tegemist polnud kõige parema humanitaarinterventsiooniga, kuid suudeti piirkonnas rahu sõlmida ning vähendada inimeste kaotusi ning ära hoida suuremaks paisuvat humanitaarset kriisi, samuti pole järgnevatel aastatel</p>	<p>Tekitas rohkem kahju kui kasu, inimeste säästmise asemel tekitati neid rohkem seoses ebaproportsionaalse jõu kasutusega. Samuti suudeti konflikte ja vägivalda</p>

	<p>suudetud täiuslikult Kosovo territooriumi aidata, kuid liigutakse selle poole.</p>	<p>vähendada, kuid edaspidi ei ole saanud hakkama humanitaarse kriisi lahendamisega. Piirkonnas on jätkuvalt teravaid konflikte erinevate poolte vahel ning ülesehitustööd venivad. Kuna ei leitud tõendeid väidetava genotsiidi kohta, tekitab ka see küsimuse, kas antud õigustust oli õiglane, et sekkuda teise riigi siseasjadesse.</p>
--	---	---

Nagu edaspidi välja tuleb, siis oli tegemist legitiimselt ülimalt nõrga humanitaarinterventsiooniga, arvestades fakti, et kuuest kriteeriumist oli otsene seos vaid kahega. Nendest kahest kriteeriumist üks, mis sisaldab sõjalise jõu kasutamist, on tegemist enesestmõistetava aspektiga, seega pole ta teistega võrreldes nii tähtis, kuigi legitiimse humanitaarinterventsiooni läbimiseks on seda siiski vaja. Ülejäänud kriteeriumite alla lähevad küll Venemaa õigustused, mille ma välja toon, kuid negatiivses aspektis, mis näitavad, et Moskva tegevus ei olnud võimalikele legitiimse humanitaarinterventsiooni kriteeriumitele vastav. Samuti polnud tegemist legitiimse humanitaarinterventsiooniga, kuna puudus ÜRO Julgeolekunõukogu volitus.

Kuna tabelis välja toodud Kosovo konflikt oli legitiimne humanitaarinterventsioon rahvusvaheliselt vaadatuna, üritas ka Venemaa seda fakti ära kasutada. „Kosovo ühepoolne iseseisvusdeklaratsiooni väljakuulutamine 17. veebruaril 2008. aastal ning toetust, mida ta sellega sai suuremalt osalt tähtsatelt lääneriikidelt, tutvustas uut dimensiooni konflikti lahendamistes Nõukogude Liidu järgsetes regioonides...Kuigi lääneriigid väitsid, et Kosovo situatsioon on „sui generis“, see tähendab, et tema

tunnustamist ei tohi võtta pretsedendina austusest teiste territoriaalsete konfliktide suhtes, sai siiski märgata teatud ärevust sellel hetkel võimaliku Kosovo mõju suhtele teistele konfliktidele.⁶⁹ Juba pool aastat varem juhtunud sündmus avaldas väga suurt mõju Venemaa – Gruusia sõjale ning Venemaa sai antud tegevusest väga palju julgust juurde, et hiljem legitimeerida enda tegevus läbi selle. 18. veebruaril esines Gruusia president avaldusega, milles ta ähvardas kõiki neid, kes peaksid tahtma kasu lõigata Kosovo juhtumist: „*Ma tahan, et minu inimesed, nagu ka rahvusvaheline kogukond teaks, et me suudame ning meil on piisavalt jõudu, et võtta kasutusele efektiivseid tegevusi vastuseks neile käikudele, mis on suunatud Gruusia vastu selles (Kosovo) kontekstis.*“⁷⁰

Venemaa siiski üritas legitimeerida enda tegevust läbi Kosovo ning leidis, et humanitaarinterventsiooni läbiviimine on moraalselt tema kohuseks, et ära hoida väidetavat genotsiidi. „*Kosovo „pretsedent“ (mida Venemaa pidas tõeliseks pretsedendiks, millest lähtuda, kuigi rahvusvaheline kogukond väitis, et see on ainulaadne juhtum ning, et seda ei tohi pretsedendina võtta) ning samuti ka USA juhitud koalitsiooni Iraagi invasioon olid mudelid, mis pidid andma legitiimsuse Venemaa sõjalisele tegevusele augustis.*“⁷¹

Õiglase ajendi alla, mis on üheks põhiliseks legitiimse humanitaarinterventsiooni kriteeriumiks, läks Venemaa väide nagu tegemist oleks olnud genotsiidiga Lõuna-Osseetias. Siiski lükati hiljem antud väide ümber, mis näitab, et Venemaa ei suutnud seda kinnitada ning ei suudetud seda tähtsat kriteeriumi täita legitiimseks humanitaarinterventsiooniks. „*Kuigi Vene liidrid on rääkinud genotsiidist Lõuna – Osseetias ning mille puhul, kui see oleks tõsi olnud, oleks õigustatud mässuliste toetamine humanitaarinterventsiooni või „vajadus kaitsta“ doktriini all, ei leitud pärastpoole mitte ühtegi otsust tõendit, mis oleks viidanud genotsiidile.*“⁷²

⁶⁹ Cheterian, Vicken (2012) „Karabakh conflict after Kosovo: no way out?“, *Nationalities Papers*, Vol. 40, Issue 5, p 708

⁷⁰ Cheterian 2012: 708

⁷¹ Nodia, Ghia (2012) „The August 2008 war: Main consequences for Georgia and its conflicts“, *Nationalities Papers*, Vol. 40, Issue 5, p 723

⁷² Higgins, Noelle; O'Reilly, Kieran (2009) „The Use of Force, Wars of National Liberation and the Right to Self-Determination in the South Ossetian Conflict“, *International Criminal Law Review*, Vol. 9, Issue 3, pp 581 – 582

Samuti oli olukord juba enne sõja puhkemist Venemaa ja Gruusia vahel väga pingeline. Seoses separatistlike Gruusia regioonide Lõuna – Osseetia ja Abhaasia iseseisvussoovidega, tundub, et konflikt antud piirkonnas oli vältimatu. Õiglase kavatsuse kriteeriumi alla läks Venemaa väide nagu ähvardas oht Vene rahuvalvejõude ning Osseetia rahvast genotsiid. Kuigi genotsiidi väide lükati hiljem ümber, siis rahuvalvejõude ähvardav oht oli siiski mingil määral olemas ning läheb õiglase kavatsuse alla küll. „Venemaa väidetele tuginedes reageeris ta Gruusia sõjalisele rünnakule Lõuna – Osseetia pealinnale Tshinvalile, mis sisaldas samuti ka rünnakuid Vene rahuvalvejõudude vastu ning ähvardas Osseetia rahvast genotsiidiga, põhinedes Gruusia väidetele, reageeris ta Osseetide rünnakutele Gruusia kontrollitud enklaavidele Lõuna – Osseetias ning, mis kõige tähtsam, massiivsele Venemaa rünnakule regiooni põhjaosas.“⁷³Tegemist on vastandlike väidetega ning pole siiani rahvusvaheliselt suudetud otsustada kummal on õigus. Siiski ei ole Venemaa väited genotsiidist õigustatud ja ei lähe mingi legitiimse kriteeriumi alla, mis tähendab, et antud aktsioon ei olnud legitiimne.

Üheks tugevamini rikutud võimaliku legitiimse humanitaarinterventsiooni kriteeriumiks on proportsionaalse jõu kasutamine relvakonfliktis. Venemaad on palju kritiseeritud liigeses sõjalises tegevuses, sest nii ulatusliku militaarse interventsiooni läbiviimiseks puudus täielik vajadus. „Mitte ainult ei olnud genotsiidi väide sisutühi, vaid ka Venemaa interventsioon oli ebaproportsionaalne; see rikkus R2P kriteeriume nii sobiva ulatuse ja vastutegevuse jõulisuse poolt kui ka rahvusvahelise humanitaarseaduse poolt. Veel rohkem, peamine õigustus humanitaarinterventsiooniks Lõuna – Osseetias – Vene kodanike kaitse – oli klassikaline enesekaitse juhtum ÜRO põhikirja artikli 51 all...Moskva kasutas R2P-d rahvusvaheliselt, et legitimeerida enda interventsiooni, kuid rahva entusiasm peegeldas vähem humanitaarset retoorikat kui sõjalise jõu kasutamist Gruusia presidendi Mihhail Saakašvili vastu.“⁷⁴Venemaa tung sügavale Gruusia sisemusse ei olnud kooskõlas võimaliku legitiimse humanitaarinterventsiooni kriteeriumiga, mis puudutab proportsionaalse jõu kasutamist. „Gruusia laevade uputamine ja raudtee sildade õhkimine Gruusia territooriumil väljaspool Lõuna – Osseetiat ei saa lihtsalt õigustada sellega, et kaitsta Vene kodanikke viimasel

⁷³ Nodia 2012: 721

⁷⁴ Badescu, Cristina; Weiss, G. Thomas (2010) „Misrepresenting R2P and Advancing Norms: An Alternative Spiral?“, *International Studies Perspectives*, Vol. 11, Issue 4, p 364

alal.⁷⁵ Seega tuleb välja, et antud kriteeriumit vaadates ei olnud tegemist mitte kuidagi legitiimse humanitaarinterventsiooniga.

Samuti tundub, et Venemaa kasutas ära antud väljendit, et laiendada oma mõjuvõimu piirkonnas, millele ka tõendid viitavad ning see ei lähe samuti kokku proportsionaalse jõu kasutamise kriteeriumiga. „*Vene väed teisel pool piiri olid kõrgendatud valmisolekus ning suutsid liikuda Lõuna – Osseetiasse vaid mõne tunnniga. See ei jäta kahtlustki, et venelased olid täielikult valmis invasiooniks Gruusiasse. Kuigi nad sisenesid Gruusia territooriumile, et „kaitsta enda kodanikke“, oli sõjaline tegevus kõvasti suurem selle vajadusest. Venelased kasutasid võimalust, et hävitada enamus Gruusia sõjalisest infrastruktuurist ning sisenesid sügavale Gruusia territooriumile.*“⁷⁶ Sellest tulenevalt saab väita, et tegemist polnud legitiimse humanitaarinterventsiooniga, kuna tal puudus täielikult proportsionaalse jõu kasutamise kriteeriumiga ühised osad, mille olemasolu on ülimalt tähtis.

Ka Ronald D. Asmus on enda raamatus välja toonud fakte Venemaa sõjalise jõu kasutamise kohta ning sellest järeldub, nagu Venemaa oleks seda sõda juba varem ette planeerinud. „*Tõendeid selle kohta, et Venemaa kallaletung Gruusiale oli – kui kasutada USA välisministri Rice'i sõnu – „ettekatsetud“, on erinevaid ja laialdasi. Siia kuuluvad nii detailne sõjaline planeerimine ja põhjalikud ettevalmistused kui ka ülalpool kirjeldatud küberrünnakud. Siia kuulub ka tõik, et 2008. aasta kevadel survestas Moskva Iisraeli, et viimane piiraks oma erruläinud sõjaliste ja julgeolekueksperptide järjest suuremat osalemist Thibilise kaitsevõime kaasajastamisel ning teeks lõpu Gruusia varustamisele Iisraeli tehnoloogia ja relvastusega. See hõlmab ka ligi viiekümne Vene ajakirjaniku eelpool mainitud viimist Tshinvalisse mõned päevad enne rünnaku algust.*“⁷⁷ Antud faktidest võib järeldada, nagu Venemaa ootas sobivat hetke, et rünnata sõjaliselt Gruusiat ning legitimiseerida enda tegevust läbi humanitaarinterventsiooni. Siiski ei vasta Venemaa tegevus enamikele võimalikele legitiimse humanitaarinterventsiooni kriteeriumitele, eriti veel sõjalise jõu kasutamise poole pealt.

⁷⁵ Higgins, O'Reilly 2009: 582

⁷⁶ Bloed, Arie (2008) „Georgian-Russian War, the turning point in East-West relations?“, *Security and Human Rights*, Vol. 19, Issue 4, p 324

⁷⁷ Asmus D. Ronald (2010) „Väike sõda, mis raputas maailma“ Tallinn, Eesti Ajalehed, lk 188

Kindlasti ei ole Venemaa tegevus kooskõlas eduka väljavaate kriteeriumiga. Venemaa – Gruusia vaheline lühiajaline sõda tekitas humanitaarse katastroofi.⁷⁸ Kuigi õiglase kavatsuse alla läks küll genotsiidi ärahoimine, vene kodanike kaitse ning vene rahuvalvejõududele suunatud oht, siis tekitati hoopis tulevikuks halvem keskkond. *„Sellest hoolimata, oli kindel, et umbes üks kolmandik Lõuna – Osseetia algsest populatsioonist on minema aetud territooriumilt nende Gruusia etnilisuse pärast. Mitmed külad, mis olid asustatud etniliste Gruusialaste poolt, on peaaegu täielikult hävitatud ning nende elanikud on nüüd sisepõgenikud Gruusias, ilma võimaluseta tagasi pöörduda. See tähendab, et sõda oli ettekäändeks veel ühele „etnilisele puhastusele“ Euroopas.“*⁷⁹ Eduka väljavaate kriteeriumi koha pealt on tegemist mittelegitiimse humanitaarinterventsiooniga, kuna ei suudetud lahendada probleeme, vaid tekitati neid juurde. Kuna antud legitiimse humanitaarinterventsiooni kriteerium on oluline selleks, et saaks antud väljendit kasutada, siis võib öelda, et Venemaa tegevus polnud selle kriteeriumi kohaselt samuti legitiimne.

Võimalike legitiimse humanitaarinterventsiooni kriteeriumite koha pealt vaadates ei olnud Venemaa tegevus legitiimne peaaegu üldse. Kui kõiki neid kriteeriume oleks vaja täita, siis Venemaa suutis vaevu kahte neist teha ning ülejäänud olid vastuolulised. Õiglase ajendi puhul ei pidanud Moskva väited paika, samuti oli tegemist ülimalt ebaproportsionaalse sõjalise jõu kasutamisega, mida kindlasti ei tohiks olla. Lõpuks oli ka edukuse väljavaade nõrk ning väidetav humanitaarinterventsioon tekitas rohkem kahju kui kasu piirkonnale.

2.2 Venemaa ettekäanded humanitaarinterventsiooniks

Siiamaani pole täpselt teada, kes alustas relvakonflikti. Venemaa on enda kaitseks ära kasutanud ettekäändena rahvusvahelisel tasemel humanitaarinterventsiooni mõistet. Selleks on ta toonud välja kolm ametlikku põhjust, mis peaksid õigustama teise riigi siseasjadesse sekkumist humanitaarsetel kaalutlustel. *„Algul oli Moskva ametlik põhjendus invasiooniks hoida ära Gruusia võimalik „genotsiid“ lõunaosseetide vastu. Osseetia separatistide ja Vene liidrite väitel tapeti sõja esimestel tundidel Tshinvalis umbes 2000 osseeti. Need väited aitasid vallandada hilisema etnilise puhastuse ja*

⁷⁸ Bloed 2008: 323

⁷⁹ Bloed 2008: 323

Gruusia tsiviilisikute tapmise kättemaksuks. Kuid need väited osutusid valeks, nagu kinnitas hiljem EL-i Tagliavani raport. ⁸⁰Arvestades, et genotsiidi ärahoidmiseks on humanitaarinterventsiooni kasutatud minevikus suhteliselt palju, siis võis algselt tunduda, et tegemist oli õigustatud otsusega. Samuti on inimeste kaitse tähtis, kui tõepoolest toimub genotsiid või massilised inimõiguste rikkumised, kuid antud juhul polnud tegemist humanitaarse katastroofiga, mis oleks hõlmanud suurtes numbrites inimeste tapmisi nagu hiljem välja tuli.

„Moskva teine ametlik sõjaline eesmärk oli Vene kodanike kaitsmine Lõuna – Osseetias. Vähimagi kavatsuseta kahandada surma tragöödiat selles sõjas ei tohiks unustada, et Vene kodanikud Lõuna – Osseetias olid sisuliselt diasporaa, mille Moskva oli ise tekitanud Vene passide hoogsalt kasvanud pakkumisega. Andnud välja tuhandeid passe isikutele, kes elasid piirkonnas, mida tunnustatakse endiselt Gruusia territooriumina, nõudis Moskva nüüd õigust kaitsta oma värskelt vermitud „kodanikke“. ⁸¹Kuigi enda riigi kodanike kaitse tundub olevat samuti tugev argument selleks, et alustada laiapõhjalist relvakonflikti humanitaarinterventsiooni eesmärgil, oli tegemist siiski ainult näiliselt loodud kunstliku olukorraga, mida võib suuremalt mõeldes võtta juba Gruusia kui suveräänse riigi siseasjadesse sekkumisena ilma konkreetse põhjusega. Väga provokatiivne tegevus Venemaa poolt, mis jätab humanitaarse ettekäände kohe alguses üpris varju.

Samuti oli Venemaal olemas kolmas ametlik põhjus, mis tundus eelmistest ehk kõige tugevam. *„Kuid kolmas ja poliitiliselt võib-olla kõige mõjusam osa Moskva õigustustest oma sõjalisele sammule – see, mida Vene president Medvedev isiklikult rõhutas oma vestlustes president Bushi ja teiste lääne liidritega – oli Vene rahuvalvajate surm. See väide avaladas lääne pealinnades tugevat mõju ja tugevdas arusaama, et Saakašvili oli teinud rumala käigu ning et Venemaal on legitiimne õigus reageerida.* ⁸²Aga probleem tekkis sellega, et need „rahuvalvajad“ ei olnud ammu juba neutraalsed enda otsustes ning kohe kui sõda algas, muutusid nad automaatselt Venemaa käepikenduseks relvakonfliktis. Seega nad ei esindanud enam rahvusvahelise üldsuse poolt selliseid üksuseid, mis pidid kuidagiviisi konfliktsetes piirkondades rahu hoidma.

⁸⁰ Asmus 2010: 57-58

⁸¹ Asmus 2010: 58

⁸² Asmus 2010: 59

Põhiliselt oli kogu Venemaa humanitaarinterventsiooni õigustused üles ehitatud genotsiidi ärahoidmisele Lõuna - Osseetias. Vene suursaadik ÜRO-s Vitaly Churkin tõi lakooniliselt välja, et: „2000 tsiviilisikut on surnud, kas see on genotsiid või mitte, kui palju peab tsiviiliskuid surema selleks, et seda saaks kirjeldada kui genotsiidi?“ *Paljudes situatsioonides ning erinevates näidetes olete teie(lääneriigid) teinud sama.* ⁸³

Ka käis meediast läbi väga palju Venemaa poolseid argumente, kus rõhuti kolmele humanitaarinterventsiooni ametlikule põhjusele. „*President Dmitri Medvedev ja peaminister Vladimir Putin väitsid, et Venemaal oli legaalne õigus siseneda Lõuna – Osseetiasse selleks, et ära hoida genotsiidi Lõuna – Osseetia separatistide vastu ning kaitsta Vene kodanikke ning endi rahuvalvajaid...Välisminister Sergei Lavrov oli esimesi, kes õigustas Venemaa sõjalise jõu kasutust kui „vastutust kaitsta“ (responsibility to protect; R2P) BBC uudistele antud intervjuus 9. augustil, öeldes, et „Venemaa Föderatsiooni seadused teevad täiesti vältimatuks mitte kasutada antud mõistet“.* ⁸⁴ Samuti rõhuti väga tugevalt kolmandale ametlikule põhjusele, milleks oli vene rahuvalvajatele suunatud oht ning nende tegevuse moraalsusele. „2008. aasta augusti lõpul, Putin suurendas enda retoorilise kõne tugevust, väites, et Vene „rahuvalvajad“ seisid silmitsi moraalse kohustusega, sekkumaks sõjaliselt Lõuna – Osseetias.“ Ta isegi võrdles Tshinvalit Srebrenicaga: „*Ma tuletan meelde 1995. aasta Bosniat. Ja nagu me kõik teame, Euroopa rahuvalvajate kontingent, mida juhtisid Hollandi rahuvalvajad, ei tegelenud ühe ründava poolega ning lubasid sellel poolel hävitada terve asustuse. Seal oli surnuid, sajad inimesed surid. Srebrenica probleemid ja tragöödia on Euroopale hästi teada.*“ ⁸⁵ Kuigi Venemaa kasutas väga hästi mineviku näiteid ära, et õigustada enda tegevust humanitaarinterventsioonina ning sellest tulenevalt ka legitiimsena, tuli siiski hiljem välja, et legitiimsel humanitaarinterventsiooni kriteeriumitele tema tegevus suuresti ei vastanud.

Veel üritas Venemaa õigustada enda proportsionaalset käitumist. Venemaa alaline esindaja NATO juures, Dimitri Rogozin, väitis, et rahutagamisoperatsiooni käigus käitus Venemaa proportsionaalsemal viisil, arvestades seda, kuidas NATO käitus

⁸³ Nielsen, Axboe Christian (2009) „The Kosovo precedent and the rhetorical deployment of former Yugoslav analogies in the cases of Abkhazia and South Ossetia“, *Journal of Southeast European & Black Sea Studies*, Vol. 9, Issue 1/2 , p 179

⁸⁴ Badescu, Weiss 2010 : 364

⁸⁵ Nielsen 2009: 179

endises Jugoslaavias (tegemist oli vihjega Kosovo suunal).⁸⁶ Samuti lükkas ta kõrvale lääneriikide kriitika interventsiooni kohta: „*Kuulge, teie Jugoslaavias, kas te tegite midagi normaalset seal? Teil pole moraalselt õigust öelda, mis on proportsionaalne. Kui me oleks samamoodi proportsionaalselt käitunud Kaukaasias, nagu teie käitusite Serbias, siis oleks Thibilis ära hävitatud.*“⁸⁷ Siiski oli Venemaa sõjalise jõu kasutamine ülimalt ebaproportsionaalne ja üleliigne inimõiguste kaitseks ning oli vastuolus ühe vajaliku legitiimsuse kriteeriumiga.

Väga tähtis punkt, mida Venemaa kasutas humanitaarinterventsiooni ettekäändena sekkumaks Gruusia siseasjadesse, oli Kosovo konflikt. Post-Industriaalse ühiskonna õppe keskuse direktor Vladislav Inozemtsev oli üks esimesi venelasi, kes märkis ära Venemaa ratsionaalse käitumise Lõuna – Osseetia konflikti puhul. Samuti märkis ta, et jälgides lääneriikide sekkumist erinevatesse konfliktidesse maailmas, sai Venemaa hea õppetunni ja rakendas selles õpitud teadmised Gruusia konflikti.⁸⁸ Seega sai Venemaa väga palju samasid ettekäändeid ära kasutada, mida kasutati Kosovo puhul, ning lääneriikidel ei olnud väga palju võimalusi, et midagi teha.

„*Esiteks märkis Inozemtsev, et Kreml sai aru, et maailm on tolerantne vähemuste kaitsmisel, keda rõhutakse enamuse poolt, täpselt sarnane situatsioon, mis antud juhul puudutas Lõuna – Osseetiat ja Gruusiat. Teiseks, Moskva ametnikud viisid esimest korda läbi humanitaarinterventsiooni, kasutades niinimetatud „lääne doktriini“ enda kasuks ära. Kolmandaks, Venemaa tegutses ennetava teo doktriini piiride sees, mis on ameeriklaste poolt väga austatud, rünnates neid vägesid, mis võisid rünnata Vene endi jõude. Inozemtsev lisas, et USA peab järele vaatama oma lemmikväite, et demokraatlikud riigid ei ole kunagi agressorid.*“⁸⁹ Seega oli lääneriikidel algul vähe vastuväiteid Venemaale, seoses suveräänse riigi siseasjadesse sekkumisega, sest Venemaa käitumine tundus alguses täpselt samasugune nagu seda oli olnud Kosovo puhul.

⁸⁶ Thomas, L. Timothy (2009) „The Bear Went Through the Mountain: Russia Appraises its Five-Day War in South Ossetia“, *Journal of Slavic Military Studies*, Vol. 22, Issue 1, p 40

⁸⁷ Nielsen 2009: 180

⁸⁸ Thomas 2009: 40

⁸⁹ Thomas 2009: 40

Ronald D. Asmus on väitnud, et: „*tundub peaaegu nagu oleks Venemaa veetnud suure osa Balkani sõdadele järgnenud kümnendist, uurides hoolikalt lääne poliitilist ja sõjalist kampaaniat Kosovos ja Balkanil ja kohandades seda oma vajadustele. Moskva terminoloogia ja retooriline kaitselehin peegeldasid peaaegu täielikult lääne loogikat Kosovo osas kümme aastat varem. Venemaa õigustas oma invasiooni Gruusiasse „rahuvalveoperatsiooniga“, et lõpetada Tšibilise valitsuse „genotsiid“ ja „etniline puhastus“ Lõuna – Osseetias.*“⁹⁰ Venemaa humanitaarinterventsiooni Lõuna – Osseetiasse saab hästi kokku võtta lausega, et „*oli aeg tasuda ülekohtu eest, mida Venemaa oli üheksa aastat lääne vastu südamas kandnud.*“⁹¹ Ehkki Venemaa kasutas osavalt ära Kosovo konflikti, siis tema tegevus ei olnud enamasti kooskõlas legitiimseks humanitaarinterventsiooniks vajalike kriteeriumitega.

Kuigi Venemaal on omad ettekäänded olemas humanitaarinterventsiooniks, on igal sõjal või relvakonfliktil ka teine pool, kellel on erinev arusaam asjadest. Nii pole ka antud juhtumi puhul tegemist erandiga. „*Tšibilisi väitel polnud Moskva kunagi aktsepteerinud Gruusia iseseisvust peale Nõukogude Liidu lagunemist 1991. aastal.*“⁹² Peale selle on väga palju väiteid, et Venemaal oli tõsine plaan pidada sõda Gruusiaga juba varem paika pandud ning tegemist ei olnud juhuslikult alanud konfliktiga kahe riigi vahel. Ka polnud suhted Venemaa ja Gruusia vahel väga head peale Mihhail Saakašvili Gruusia presidendiks saamist 2004.aastal. Enne konflikti puhkemist kahe riigi vahel hakkas Venemaa tugevalt koondama oma vägesid Lõuna – Osseetia piirile ning aladele. Tegemist oli olukorraga, kus tundus, et Venemaa tahab sõjaliselt Gruusiat vallutada ning luua Venemaa domineerimise Lõuna – Kaukasuses, seega väitis Gruusia president, et antud olukorras oli tema ainuke võimalus sõjalist jõudu kasutada enne kui Venemaa ründab ning kaitsta gruusialastest vähemusrahvust Lõuna – Osseetias.⁹³ Antud väidetest võib välja lugeda, et Venemaa tahtis humanitaarinterventsiooni ettekäändena sõjaliseks rünnakuks ära kasutada.

Kuid Gruusia poolsed väited on samuti keerlised ning raskesti tõestatavad. „*Algselt, Gruusia võimud õigustasid enda militaarset interventsiooni Lõuna – Osseetiasse*

⁹⁰ Asmus 2010: 125

⁹¹ Asmus 2010: 125

⁹² Bowker, Mike (2011) „The War in Georgia and the Western Response“, *Central Asian Survey*, Vol. 30, Issue 2, p 199

⁹³ Bowker 2011: 199

vastusena vägivalda lainete laienemisele Lõuna – Osseetia maakaitseväge poolt. Thibilis süüdistas Venemaad otseses sekkumises selleks, et toetada Osseetide armee ülesehitust.⁹⁴ Kuigi tegemist on tugevate süüdistustega, ei ole need siiski proportsioonis sellega, miks pidi Gruusia sõjaliselt ründama tervet linna, selleks, et peatada vägivalda laineid. „Ametliku Gruusia narratiivi väitel, olid Venemaa rünnakud Gruusia sõjaväelaste pihta Tshinvalis see, mis põhjustas massilisi hävinguid ning enamik tsiviilohvreid.“⁹⁵ Need väited võivad olla küll tõesed, kuid siiski ülimalt keeruliselt tõestatavad. Kuigi Venemaa rünnak oli küll ebaproportsionaalne ning üleliigse sõjalise jõu kasutamist oli rohkesti, siis pole siiani teada, miks Gruusia alustas õhurünnakuid Tshinvali pihta üleöö.

⁹⁴ Cheterian, Vicken (2009) „The August 2008 war in Georgia: from ethnic conflict to border wars“, *Central Asian Survey*, Vol. 28, Issue 2, p 161

⁹⁵ Cheterian 2009: 161

Kokkuvõte

Viimastel aastakümnetel on humanitaarinterventsiooni järjest rohkem ära kasutatud selleks, et sekkuda teiste riikide siseasjadesse. Tihtipeale tuuakse antud väljend õigustuseks, et lõpetada genotsiid või massiline inimõiguste rikkumine teatud riigis. Need on põhilised ettekäanded sõjalise interventsiooni läbiviimiseks. Kuid viimastel dekaadidel on antud väljendit sagedasti vääralt tõlgendatud või kasutatud. Väga palju tuuakse humanitaarinterventsiooni ettekäandena isegi siis, kui põhjused on tugevalt poliitilised. Humanitaarinterventsiooni läbiviimiseks on ülimalt tähtis, et see oleks moraalselt õigustatud ja samuti, et antud interventsioonil oleksid ka positiivsed tagajärjed. Rahvusvahelisel tasandil on väga oluline, et antud väljendi kasutamisel oleks ka legitiimne ja legaalne tagapõhi olemas. Nende puudumisel tekivad sageli kahtlustused humanitaarinterventsiooni õigsuspärasuses ning tegemist võib olla juba lihtsalt sõjalise jõu kasutamise suveräänse riigi vastu. Selleks, et interventsioon oleks legaalne, on vaja antud tegevuse vastavust rahvusvaheliste õigustega ning ka ÜRO Julgeolekunõukogu volitust. Kõik humanitaarinterventsioonid, mis on läbi viidud ilma ÜRO Julgeolekunõukogu volituseta, olgugi, et neil võib olla tugev legitiimsus, on praeguste rahvusvaheliste seaduste järgi mittelegaalset.

Legitiimse humanitaarinterventsiooni läbiviimiseks peaks ta omama vähemalt kuute võimalikku kriteeriumi. Õige volituse olemasolu, õiglane ajend, õiglane kavatsus, sõjalise jõu kasutamine, proportsionaalsus sõjalises jõus ja edukas väljavaade on ülimalt tähtsad selleks, et humanitaarinterventsiooni saaks pidada legitiimseks. Paljudel läbiviidud humanitaarinterventsioonidel on puudust mitmest antud kriteeriumist. Sellest tulenevalt on ka raske neid legitimizeerida rahvusvahelise kogukonna ees ning antud väljendit on pigem ära kasutatud lihtsalt ettekäandena.

Venemaa sõjaline interventsioon Gruusiasse humanitaarinterventsiooni õigustusel ei olnud legaalne tegevus, kuna tal puudus ÜRO Julgeolekunõukogu volitus ning sellega läks ta vastuollu rahvusvaheliste seadustega. Samuti polnud tegemist väga legitiimse humanitaarinterventsiooniga, kuna võimalikest legitiimse humanitaarinterventsiooni kriteeriumitest oli tal positiivne seos ainult kahega, millest üks ei ole nii tähtis kriteerium teistega võrreldes.

Venemaa põhiliseks sekkumise eesmärgiks Gruusia siseasjadesse oli genotsiidi ärahoidmine lõuna-osseetide vastu. Samuti tõi Moskva välja ametlike põhjustena Vene kodanike kaitsmise Lõuna – Osseetias ning vene rahuvalvajate surma antud autonoomses piirkonnas. Antud õigustused on küll moraalsed ning tegemist on inimõiguste kaitsega kindlasti, kuid siiski oli interventsioonil puudus legitiimsusest ning ta ei vastanud enamikele legitiimse humanitaarinterventsiooni kriteeriumitele. Ka Gruusia poolsed väited nagu Venemaal oleks olnud plaan juba varem olemas Gruusia ründamiseks, mida kinnitavad ka Moskva provokatiivsed tegevused Gruusia – Venemaa piiri ääres, on pigem kahjulikud Venemaa poolt vaadatuna. Samuti ülim sarnasus Kosovo-ga, mis toimus üheksa aastat varem, ainult süvendab seda, et Venemaal oli plaan kätte maksta lääneriikidele ning tugevdada enda mõjuvõimu antud piirkonnas. Venemaa sõjalise jõu ülimalt ebaproportsionaalne kasutamine oli väga tähtis põhjust, miks ei olnud tegemist legitiimse humanitaarinterventsiooniga rahvusvaheliselt vaadatuna.

Antud faktidele toetudes, arvan ma, et humanitaarinterventsiooni ära kasutamine ettekäändena Venemaa poolt selleks, et rünnata sõjaliselt Gruusiat, ei olnud õigustatud, vaid pigem diversioon tõelistelt põhjustelt kõrvale juhtimiseks. Samuti polnud tegemist legaalse ning legitiimse humanitaarinterventsiooniga, kuna oli liiga palju vastuoluline vajalikele kriteeriumitele. Kindlasti kasutatakse humanitaarinterventsiooni tulevikus rohkelt ära, kuna tegemist pole väga selgelt defineeritud väljendiga. Sellest tulenevalt leidub ka mõiste kuritarvitamist rahvusvaheliselt tasandil. Üldiselt arvan, et humanitaarinterventsiooni kui ettekäände kasutamine relvakonfliktides on segane ning selle õigustamine raske, nagu seda tõestas ka Venemaa – Gruusia viiepäevane sõda.

Kasutatud kirjandus:

1. Asmus D. Ronald (2010) „Väike sõda, mis raputas maailma“ Tallinn, Eesti Ajalehed
2. Badescu, Cristina; Weiss, G. Thomas (2010) „Misrepresenting R2P and Advancing Norms: An Alternative Spiral?“, *International Studies Perspectives*, Vol. 11, Issue 4, p 364
3. Bloed, Arie (2008) „Georgian-Russian War, the turning point in East-West relations?“, *Security and Human Rights*, Vol. 19, Issue 4, pp 323 - 324
4. Bowker, Mike (2011) „The War in Georgia and the Western Response“, *Central Asian Survey*, Vol. 30, Issue 2, p 199
5. *Charter of the United Nations*, Chapter 1, Article 2 ; Chapter 7, <http://www.un.org/en/documents/charter/> (viimati külastatud 15.05.2013)
6. Cheterian, Vicken (2012) „Karabakh conflict after Kosovo: no way out?“, *Nationalities Papers*, Vol. 40, Issue 5, p 708
7. Cheterian, Vicken (2009) „The August 2008 war in Georgia: from ethnic conflict to border wars“, *Central Asian Survey*, Vol. 28, Issue 2, p 161
8. Christiansen G. Mark (1999) „Humanitarian Intervention: Legal and Political Aspects“, Copenhagen, Gullanders Bogrykkeri a-s
9. Hehir, Aidan (2010) „Humanitarian intervention: An Introduction“, Palgrave Macmillan
10. Higgins, Noelle; O'Reilly, Kieran (2009) „The Use of Force, Wars of National Liberation and the Right to Self-Determination in the South Ossetian Conflict“, *International Criminal Law Review*, Vol. 9, Issue 3, pp 581 – 582
11. International Commission on Intervention and State Sovereignty (2001) „The Responsibility to Protect: Report of the International Commission on Intervention and State Sovereignty“, *International Development Research Center*, Synopsis, p XI
12. Janzekovic John (2006) „The Use of Force in Humanitarian Intervention: Morality and Practicalities“, Hampshire, Ashgate Publishing Limited
13. Kolsto, Pal; Tonnessen, Helene (2012) „Journalistic Identities and War Reporting: Coverage of the 2008 Russian-Georgian War in the Russian Press“, *Scando – Slavica*, Vol. 58, Issue 1, p 101

14. Macklem, Patrick (2008) „Humanitarian Intervention and the Distribution of Sovereignty in International Law“, *Ethics & International Affairs*, Vol. 22, Issue 4, p 369
15. MacQueen Norrie (2011) „Humanitarian Intervention and the United Nations“ Edinburgh, Edinburgh University Press
16. Nielsen Axboe Christian (2009) „The Kosovo precedent and the rhetorical deployment of former Yugoslav analogies in the cases of Abkhazia and South Ossetia“, *Journal of Southeast European & Black Sea Studies*, Vol. 9, Issue 1/2 , pp 179 - 180
17. Nodia, Ghia (2012) „The August 2008 war: Main consequences for Georgia and its conflicts“, *Nationalities Papers*, Vol. 40, Issue 5, pp 721 - 723
18. Pattison, James (2010) „Humanitarian Intervention & the Responsibility to Protect: Who Should Intervene?“ New York, Oxford University Press
19. Ryter, Marc-Andre (2003) „Motives for Humanitarian Intervention and the International Community“ , Helsinki, Edita Prima Oy
20. Seybolt B. Taylor (2007) „Humanitarian Military Intervention: The Conditions for Success and Failure“ New York, Oxford University Press
21. Thomas, L. Timothy (2009) „The Bear Went Through the Mountain: Russia Appraises its Five-Day War in South Ossetia“, *Journal of Slavic Military Studies*, Vol. 22, Issue 1, p 40
22. Welsh, M. Jennifer (2004) „Humanitarian Intervention and International Relations“ New York, Oxford University Press

Using Humanitarian Intervention as a Pretext in Gun Conflicts: The Case of Russian – Georgian War

Jaanus Karv

Summary

In the last decades, there has been a growing trend to use humanitarian intervention as a pretext in different gun conflicts around the world. The idea of humanitarian intervention is difficult and very vague, therefore it is hard to determine, which humanitarian interventions are justified and which ones are not. Although the concept of humanitarian intervention is hard to define, there are some legal and legitimate criterias, which has to be fulfilled to use this term.

The aim of this thesis is to find out what is the meaning of humanitarian intervention in today`s world, what kind of legal restraints it holds and what kind of criterias there are for humanitarian intervention to be legitimate. Furthermore, the purpose is to show how Russia`s military intervention to Georgia meets these criterias and what justifications they had for using humanitarian intervention in that situation. In the beginning of the thesis I find out how humanitarian intervention is legal or illegal activity. After that I bring up some criterias for legitimate intervention from different authors and bring forward important ones, what humanitarian intervention definitely has to have to be legitimate. Next, I analyse how Russia`s intervention fits inside these criterias and uncover arguments that Russia had for humanitarian intervention. I discover that Russia`s humanitarian intervention was an illegal, because it did not have United Nation`s Security Council`s approval for it. For humanitarian intervention to be legal, it has to have UN`s Security Council`s authorization. I think that according to the facts, legitimate side of the intervention was weak, because the action was pursuant only for two criterias out of six. Also I think that Russia`s arguments for humanitarian intervention were not justified, but more likely a diversion to draw attention away from the real causes of the war. In addition, using humanitarian intervention as a pretext in gun conflicts is confusing and to justify it, is even more complicated.